

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ВІДДІЛЕННЯ ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Сучасні вимоги до організації та проведення історико-педагогічних досліджень

*Збірник матеріалів
науково-методологічного семінару з історії освіти*

25 жовтня 2017 року

Київ – 2017

УДК 37(091):001.891]:005.745(082)
С 91

*Затверджено до друку вченою радою
Державної науково-педагогічної бібліотеки України
імені В. О. Сухомлинського,
протокол № 15 від 29 листопада 2017 р.*

Редакційна колегія:

Березівська Л. Д. (голова редкол.), доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, директор Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Лапаєнко С. В., кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, в. о. вченого секретаря Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, головний науковий співробітник відділу історії освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського;

Тарнавська С. В., кандидат історичних наук, завідувач відділу історії освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

Літературний редактор:

Деревянко Т. М., молодший науковий співробітник відділу історії освіти Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

Рецензенти:

Коляда Н. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Страйгородська Л. І., кандидат історичних наук, заступник директора з науково-інформаційної та бібліотечної роботи Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського.

С 91 Сучасні вимоги до організації та проведення історико-педагогічних досліджень : зб. матеріалів наук.-методолог. семінару / ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол.), Лапаєнко С. В., Сухомлинська О. В., Тарнавська С. В.; літ. ред. Деревянко Т. М.]. – Київ : [ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського], 2017. – 28 с.

Збірник містить матеріали, в яких стисло викладено наукові повідомлення учасників науково-методологічного семінару з історії освіти «Сучасні вимоги до організації та проведення історико-педагогічних досліджень», що відбувся у Державній науково-педагогічній бібліотеці України імені В. О. Сухомлинського 25 жовтня 2017 року.

Редколегія не несе відповідальності за зміст публікацій. Відповідальність за зміст публікацій несе автор.

УДК 37(091):001.891]:005.745(082)

© Державна науково-педагогічна бібліотека України
імені В. О. Сухомлинського, 2017

ЗМІСТ

Сухомлинська О. В. Що таке «історія сучасності» в історичному вимірі? (компаративний аналіз за матеріалами зарубіжних джерел)	5
Березівська Л. Д. Джерельна основа історико-педагогічних досліджень як методологічна проблема	6
Зайченко І. В. До питання про понятійно-категоріальний апарат деяких педагогічних наук	7
Кочубей Т. Д. Концептуальні засади дослідження розвитку української педагогічної думки другої половини XVII–XVIII ст.	9
Петренко О. Б. Проблема ретроспективного методу в історії педагогіки	10
Белан Г. В. Методологічні аспекти дослідження педагогічних персоналій у сучасному науковому дискурсі	11
Гавериленко Т. А. Сутність поняття «початкова освіта»: історико-педагогічний контекст	12
Горак В. В. Дотримання академічної доброчесності при підготовці наукових досліджень	14
Гринькова Н. М. Моральне виховання особистості в позашкільних навчальних закладах: історичний аспект	16
Гудовсек О. А. Динаміка історичного розвитку поняття «мистецтво»: філософський аспект	17
Клименко Ю. А. Концептуальні засади дослідження розвитку есперанто-руху в Україні в кінці XIX – середині 30-х років XX ст.	18
Кравченко О. О. Освітньо-просвітницька діяльність Пролеткульту: визначення термінів	19
Красильник Ю. С. Локальний підхід в історико-педагогічних дослідженнях	20
Лапаєнко С. В. Особливості реалізації аксіологічного підходу в історико-педагогічному дослідженні	21
Міхно О. П. Трансформація терміна «характеристика учня» у XX ст. як відображення поступу педагогічної науки	22

Стельмашук Ж. Г. Трансформація змісту поняття «дисциплінованість» у психолого-педагогічній літературі (40-ві роки ХХ – початок ХХІ ст.)	23
Янченко Т. В. Методологічні засади дослідження розвитку педології в Україні	24
Баліка А. М. Співвідносність понять «зміст» і «форма» діяльності шкільних бібліотек в історико-педагогічній ретроспективі	25
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	27

учениць педагогічного класу гімназії до складання характеристики. Цей термін уживали в педагогічній науці протягом 1920–1950-х рр. (О. Фігурин, В. Сухомлинський, І. Унт). Термін «психолого-педагогічна характеристика» уперше застосував психолог С. Рубінштейн у 1935 р. у статті «Психолого-педагогічна характеристика учнів початкової і середньої школи». Усталеним він став у II половині 1950-х років і вживається донині (В. Сухомлинський, Б. Снопик, К. Хоменко).

Отже, схематично трансформацію терміна «характеристика учня» протягом ХХ ст. можна зобразити так: «характеристика учня» → «шкільна характеристика» → «педагогічна характеристика» → «психолого-педагогічна характеристика». Зміна терміна «характеристика учня» відповідає зміні його змісту, який співвідноситься з рівнем розвитку педагогічної науки.

Ж. Г. Стельмашук

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗМІСТУ ПОНЯТТЯ «ДИСЦИПЛІНОВАНІСТЬ» У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ (40-ВІ РОКИ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТ.)

У Концепції нової української школи (2016) наголошено на необхідності виховання «цілісної особистості, усебічно розвиненої, здатної до критичного мислення; патріота з активною громадянською позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами й здатний приймати відповідальні рішення» [2]. Отже, поняття «дисциплінованість» набуває особливого значення, а його сутність і зміст потребують переосмислення.

Аналіз літературних джерел дав змогу констатувати, що в 40-х роках ХХ ст. дисциплінованість розглядали як рису більшовицького характеру, складник виховання комуністичної моралі, що «передбачала ввічливість і культуру поведінки, а також уміння учня керувати своїми потребами, емоціями та поведінкою» [3, с. 6–7]. Поняття «дисциплінованість» деякою мірою ототожнювалося зі «свідомою дисципліною» і було нерозривно пов'язане з певним підкоренням учнів встановленому порядку та вимогам.

Сьогодні дисциплінованість є морально-вольовою й водночас соціальною якістю особистості. Як соціальна якість дисциплінованість – це ступінь усвідомлення особистістю необхідності прийняття цінностей і соціальних норм. Її рівень зумовлюється характером та спрямованістю ціннісної свідомості, ціннісних орієнтацій і ставлень, які формуються на основі потреб та інтересів особи й проявляються в її реальних вчинках і поведінці. Дисциплінованість як морально-вольова якість особистості включає звичку до дисципліни, витримку, внутрішню організованість, відповідальність, готовність і звичку підкорятися власним цілям (самодисципліна) та соціальним установкам [1, с. 126].

Отже, на сучасному етапі розвитку суспільства дисциплінованість трактується як інтегральна морально-вольова якість особистості учня, що

стає результатом виховання свідомої дисципліни й визначається як дія стримувального начала у вчинках особистості.

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С. У. Гончаренко. – 2-ге вид., допов. й виправ. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 552 с.
2. Концепція нової української школи : рішення колегії МОН України від 27.10.2016 № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczya.pdf>.
3. Раскин Л. Е. Воспитание дисциплинированности : пособие для учителей / Л. Е. Раскин. – Москва : Государственное учебно-педагогическое издание министерства просвещения РСФСР, 1946. – 160 с.

Т. В. Янченко

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ ПЕДОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

Методологічні засади дослідження розвитку педології визначаються на основі використання дескриптивної (емпірично-індуктивної) і прескриптивної (аксіоматично-дедуктивної) методології, що дає змогу розв'язати низку питань, пов'язаних із постановкою проблеми та організацією дослідження, критичним осмисленням провідних ідей педології, висвітленням й інтерпретацією фактичного матеріалу. Методологічну основу дослідження становлять:

- соціокультурний підхід, який сприяє виявленню та розумінню того, що наукові засади педології та специфіка їх практичного втілення є похідними від загального стану суспільства та культури, зокрема науки й освіти;
- антропологічний підхід, що дає змогу розглядати розвиток педології як систему знань про людину, акцентувати увагу на історії вивчення дитинства як особливого феномену;
- психологічний підхід, який забезпечує висвітлення основних ідей експериментальної педагогіки, біхевіоризму та рефлексології як підґрунтя педології та сприяє розумінню сутності багатьох педологічних досліджень, що здійснювалися в Україні в 20-ті роки ХХ ст.;
- синергетичний підхід, що надає можливість показати багатогранність, складність і суперечливість генези педології, різноманітність проявів її теоретичних засад і практичного втілення на різних етапах розвитку;
- системно-хронологічний підхід, що дає змогу простежити зародження педологічних знань, наукове становлення педології та її розвиток у США, Західній Європі, Російській імперії та в Україні і є основою для розробки періодизації розвитку педології;
- проблемний підхід, який надає можливість представити предмет дослідження (розвиток педології) як систему, що складається з